

Høring – NOU 2020:11 Den tredje statsmakt. Domstolene i endring.

0. Om Domstolenes Samiske Forum.

Samisk Forum er et nettverk i domstolene med hovedoppgave å utvikle og ivareta domstolenes samiske dimensjon, herunder kompetanseheving og rettspolitikk. Domstoladministrasjonen tok i sin tid initiativ til at nettverket skulle opprettes.

Forumet ledes av en styringsgruppe på 7 personer, som i fellesskap uttaler følgende:

1. Generelt.

Samisk Forum støtter Domstolkommisjonens vurderinger og forslag, med de presiseringer og tilføyelser som fremkommer videre i uttalelsen.

2. Om den samiske dimensjon - overordnet

Domstolkommisjonen har i sin første innstilling, NOU 2019:17 Domstolstruktur, kapittel 17 gitt en meget god beskrivelse av *Den samiske dimensjon i domstolene*. Kommisjonen la her til grunn at Grunnloven og internasjonale forpliktelser innebærer at domstolene og dommerne i den enkelte sak må ha høy kompetanse om samerett, samisk rettskultur og samfunnsliv. Dette bør være førende også for oppfølgingen av kommisjonens hovedutredning.

Samisk Forum vil fremheve betydningen av at domstolene har tillit og legitimitet også i det samiske samfunn, slik det beskrives i kapittel 4.2 Domstolenes demokratiske legitimitet. Det vises her til at demokratiet bør karakteriseres ikke bare ved maktfordeling, men også maktspredning og pluralisme. De samiske verdier og rettskultur må i denne sammenheng vies særlig oppmerksomhet, ut fra erkjennelsen av at staten Norge også er etablert på territoriet til det samiske folk.

Dette må innebære at minst ett av medlemmene i styret for domstoladministrasjonen skal ha særlig kjennskap til samisk kultur og samfunn. I domstoloven § 33a gjøres det en tilføyelse om dette.

Det samme må gjelde for innstillingsråd eller det organ som foretar dommerutnevnelser. I domstoloven § 55a gjøres det en tilføyelse om dette.

3. Om behandlingen av samiske saker

Samiske saker i vid forstand vil omfatte alle saker der en part eller aktør oppfatter seg som same eller ønsker å kommunisere med retten på samisk språk, samt saker som berører det tradisjonelle samiske område, i praksis sammenfallende med de samiske reindriftsområder.

Det må imidlertid vurderes nærmere i hvilke saker det samiske perspektiv er av en slik betydning for partenes rettssikkerhet og samiske interesser for øvrig, at sakene bør behandles på en måte som avviker fra de generelle bestemmelser om stedlig virkekrets (vernetingsregler), samt hvilke type saker som bør tildeles dommere med spesialkompetanse.

I en slik vurdering må det foretas en avveining mellom fordelene av behandling nært partenes bosted og kravet til kompetanse om samerett, samisk kultur og samfunnsliv.

Sakstyper der kompetanse om samerett, samisk kultur og samfunnsliv bør være avgjørende for behandlingsmåten, vil særlig være saker der det kommuniseres med retten på samisk språk, samt saker av særlig betydning for samiske bruksområder, språk, kultur og interesser for øvrig.

Samisk Forum foreslår at det foretas en nærmere vurdering av hvilke type samiske saker som bør behandles ut fra særskilte vernetingsregler og/eller av dommere med spesialkompetanse.

I domstolloven gjøres det følgende endring i domstolloven § 38 (markert med kursiv): Den domstol som en sak er brakt inn for, kan etter søknad fra en part eller av eget tiltak beslutte at saken skal overføres til en annen domstol av samme orden, når særlige grunner, *herunder partenes samiske språk- og kulturtilknytning*, gjør det påkrevd eller hensiktsmessig.

I påvente av ovennevnte utredning og lovendring bør det gis informasjon til parter og aktører om muligheten for overføring av saker etter domstolloven § 38, og at dette også vil gjelde samiske saker.

Overføring av saker er for førsteinstansbehandling særlig aktuelt til Indre og Østre Finnmark tingrett, der man på rettsstedet Tana skal ha samiskspråklige dommere med kunnskap om samerett og det samiske samfunn. Tilsvarende vil det under ankebehandlingen være aktuelt å overføre saker til behandling ved Hålogaland lagmannsrett.

Det legges til rette for bruk av fjernmøteteknologi så langt dette er forsvarlig.

4. Dommeres og andre ansattes kompetanse om samerett, samisk rettskultur og samfunnsliv. Spesialisering.

Aktuelle domstoler for behandling av samiske saker bør ved kunngjøring av ledige dommerembeter og andre stillinger vurdere domstolens kompetanse om samerett, samisk språk, kultur og samfunnsliv. Ved mangel på slik kompetanse bør dette legges inn som en ønsket kvalifikasjon ved kunngjøring av ledige dommerembeter og andre stillinger.

Kommisjonens vurdering av at samiske saker er egnet for spesialisering støttes. I praksis vil dette forutsette en endring av domstolenes stedlige virkekrets, slik det er beskrevet ovenfor. I kollegiale domstoler vil spesialiseringen forutsette at minst en av dommerne i slike saker har den særlige kompetanse. Det gjøres en nærmere beskrivelse av hvilke kompetansekrav som kreves, gjeldende for alle domstoler. Dommere med samisk spesialkompetanse forutsettes å delta i domstolenes *Samiske Forum*, og således ta del i en etterutdanningsordning.

5. Særlig om rettsstedet Tana og behandling av saker på samisk språk.

For domstoler der en betydelig del av sakene behandles på samisk språk, rettsstedet Tana i ny struktur, må krav til muntlige og skriftlige språkkunnskaper anses som saklige. Forslaget om endring av domstolloven § 136 a støttes derfor, slik at dette i ny struktur vil gjelde rettsstedet Tana.

Saker som i første instans behandles med bruk av samisk språk, vil ut fra dagens situasjon og forslag til endring av domstolloven § 136 a i hovedsak bli behandlet ved denne domstol, nærmere beskrevet i Domstoladministrasjonens fastsetting, se ovenfor.

Ut fra rettsstedet Tanas kompetanse i samisk språk og samerett, vil det være naturlig at dommere og andre ansatte har sentrale roller i å være en ressurs for domstolenes behandling

av samiske saker. Dommere og dommerfullmektiger bør derfor inngå med sentrale oppgaver i *Samisk Forum*. Ved rettsstedet Tana bør det dessuten etableres et samisk servicesenter der det gis informasjon til publikum om rettigheter og prosessuelle spørsmål, også på samisk språk. Servicesenteret kan også ha en veiledningsoppgave for andre domstoler i bruk av samisk språk, samt gi informasjon om sakkyndige og fagkyndige meddommere med kompetanse i samisk språk og om samisk kultur og samfunnsliv.

6. Andre forhold.

Samisk Forum mener at domstolkontrollen med forvaltningen ikke er tilfredsstillende i dag. Bruken av nemnder bør vurderes nærmere, herunder både deres uavhengighet og oppnevningssmåte. Alternativt bør det vurderes egne prosessordninger, med utvidet adgang til skriftlighet, for domstolenes behandling av forvaltningssaker.

Samisk Forum mener at domstoladministrasjonen bør organiseres og benevnes i tråd med de internasjonale anbefalinger om et domstolråd. Samisk Forum mener at dette vil sikre domstolenes uavhengige styring, og at samfunns- og demokratihensyn bør kunne ivaretas ved lovgivning. Styrets samiske representasjon kan også ivaretas ved oppnevning av dommerrepresentant.

Samisk Forum støtter mindretallets, medlemmet Engstads, forslag regulering av saksfordelingen, og domstolleders adgang til å fravike en tilfeldig fordeling. Kompetansekrav for behandling av samiske saker skal i denne sammenheng anses som et saklig hensyn for fravikelse.

Samisk Forum støtter i utgangspunktet forslagene om bedre tvistesaksbehandling i kapittel 22. Det bemerkes likevel at samiske saker ofte innebærer kompliserte og uavklarte metodespørsmål, herunder betydning og vektlegging av internasjonal urfolksrett og den interne samiske rett. Samiske saker vil dermed gjennomgående være mer tidkrevende enn behandlingen av saker innen rettsområder med en mer avklart rettsstilling.

Samisk forum mener det er viktig at samiske interesser, som reindrifta, får tilgang til jordskiftelovens virkemidler på lik linje med andre interesser i samfunnet. Dette må innebære at jordskiftelovens virkemidler også gjøres tilgjengelig for de interne forholdene i reindrifta. Samisk forum støtter derfor kommisjonens konklusjon om at interne forhold i reindrifta må kunne behandles av jordskifteretten.

3. mai 2021

På vegne av styringsgruppen i Samisk forum i domstolene

Hilde Wahl Moen

Sekretær